

Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Bulgular Işığında Anadolu'da Ön Türk İzleri

Yusuf Kılıç*

Anadolu'da Turki Krallığı

Bilindiği üzere yazılı kaynak olarak nitelendirilebilecek malzemenin varlığı zamanın derinliğine paralel bir şekilde azalmaktadır. İşte yazılı malzemenin az olduğu veya hiç bulunmadığı zaman dilimlerinde tarihçinin imdadına arkeolojik bulgular yetişmektedir. Bu noktada Anadolu tarihi sosyal ve siyasi yapısı MÖ 3. binyılın son çeyreğinden itibaren arkeolojik malzemenin yanı sıra komşu Mezopotamya toplumlarının çivi yazılı kaynaklarından da sınırlı bir şekilde öğrenilebilmektedir. Bu çağda Mezopotamya'ya hâkim olan Akad Devleti'nin meşhur kralları Sargon ve torunu Naram-Sin'in çeşitli vesilelerle Anadolu'ya yaptıkları seferleri anlatan yazılı kaynaklarından Anadolu'nun sosyal ve siyasal hatta ekonomik durumu hakkında da çok kıymetli bilgiler vermektedirler. Söz konusu yazılı kaynakların belki de en önemlisi "şar tamhari" metinleridir. Şimdiye kadar yapılan araştırmalar esnasında "şar tamhari" metinlerinin üç nüshası ele geçmiştir. Bunlar, Babil, Mısır Tel el Amarna ve Hitit Boğazköy Arşivi nüshasıdır¹. Sargon'un Anadolu'ya sefer yaptığına ait diğer bir metinde Kültepe'de bulunmuştur. Bu metin Eski Asur lehçesi ve çivi yazısı ile yazılmıştır². Meşhur kral Sargon'un hayatının olağanüstü bir anlatımla aktarıldığı bu efsanevi metinde³ Sargon ve torunu Naram-Sin'in siyasi başarılarına da önemli ölçüde yer verilmiştir. Bu başarılardan bazıları Anadolu'ya yapılan askeri seferlerdir. Metnin 21 satırdan oluşan Hitit versiyonundaki anlatıma göre, Naram-Sin dedesinin fetih hareketini aynen devam

* Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Denizli/TÜRKİYE
ykilic@pau.edu.tr ORCID: 0000-0001-8024-8521

1 Turgut Yiğit, "Akkadlar Devrinde Anadolu'nun Siyasi Yapısı", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Dergisi, C 40, S. 3-4, Ankara 2000, s. 21.

2 Metnin transkripsiyon tercüme ve muhtevası için bakınız. Cahit Günbattu, "Kültepe'den Akadlı Sargon'a Ait Bir Tablet", *Archivum Anatolicum*, S. 3, Ankara 1997, s. 131-155.

3 Sargon'un doğumundan itibaren krallığa yükselmesine kadar geçen mücadeleci hayatının detayları için bakınız. Amelie Kuhrt, *Eski Çağ'da Yakındoğu (MÖ 3000-330) I*, çev. Dilek Şendil, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s. 61-64.

ettirerek, Anadolu'ya önemli bir sefer yapmıştır. Kral metinde söz konusu sefer esnasında Akad literatüründe “Hatti memleketi” olarak isimlendirilen Anadolu'da Hatti kralı Pampa'nın liderliğinde kendisine karşı birleşmiş olan ve 17 ayrı şehir krallığından oluşan koalisyonu yendiğini bütün ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Bu krallıklardan biri metnin 15. satırında geçen ve başında İİšu-nail'in bulunduğu Turki krallığıdır. 15. satırın ilgili kısmının transkripsiyonu şöyledir: ^mİİ-šu- na-i-il LÚGAL ^{URU}Túr-ki: Turki kralı İİšu- nail⁴. Bu krallığın adının Türk adı ile olan benzerliği, hemen hemen aynılığı dikkate değer bir araştırma konusudur. Zira insanlığın ilk merkezinin Afrika olduğu teorisine⁵ bağlı olarak yeryüzüne yayılış ve göç yolları dikkate alındığında Türklerin Anadolu'nun da içinde bulunduğu Ön Asya coğrafyası üzerinden İç Asya'ya geçtiğini ve bu memleketleri belli süreliğine yurt edindiğini söylemek zor değildir. Bununla birlikte metnin 17-21. satırlarında ise Naram-Sin düşmanın kendisine karşı hiçbir direniş göstermediğini, Hurriler⁶ karşı bütün orduyu seferber ettiğini ve tanrılara şarap sunduğunu söylemektedir söylemektedir⁷.

Dicle ve Fırat Boylarında Turukkular

Mezopotamya adı verilen Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki bölge, insanlığın ilk medeniyeti kurduğu alandır. Birçok konuda insanlığa rehber olan Mezopotamya'daki Sumerler ilk yazı sistemini icat edip kullanmaları ve devamında arşiv geleneğini oluşturmaları bakımından da ilk sırayı almaktadırlar. Onların mucidi oldukları çivi yazısı sistemi sonraki sakinler tarafından da kullanılmış ve belgelerin arşivlenmesi geleneği de devam etmiştir. İşte MÖ 1900'lerden itibaren Mezopotamya'nın diğer sakinleri olan Babil, Mari ve Asurluların Sumer çivi yazısını kullanarak kendi dillerinde yazdıkları tabletleri arşivledikleri kazılarla tespit edilmiştir. Sosyal, siyasi ve ekonomik hususlarda değerli bilgiler veren söz konusu çivi yazılı belgelerde “Turukku” isimli topluluklardan da bahsedilmektedir. Anadolu'da “Turki Krallığı” adının Akad kralları Sargon

4 H. Gustav Güterbock, “ Die historische Tradition und ihre literarische Gestaltung bei Babyloniern und Hethitern bis 1200”, ZA, S. 44, Berlin 1938, s. 68.

5 Suna Doğaner, “Tarih Öncesi Çağlarda Anadolu'da Savaş ve Coğrafya”, Stratejik Araştırmalar Dergisi, S. 10, İstanbul 2004, s. 55-62.

6 Arkeolojik buluntulara göre, MÖ 6000 yılından itibaren Doğu Anadolu Bölgesinde varlıkları tespit edilen Hurrilerin konuştuğu dil ve özellikle Kültepe Tabletleri ile Hitit metinlerinde geçen Hurrice şahıs adlarından asyanik bir toplum oldukları, yani Orta Asya toplumlarıyla bu anlamda yakınlıklarının olduğu iddia edilmektedir. Bakınız, Ekrem Memiş, *Eski Çağda Türkler*, Çizgi Kitabevi, Konya 2005.

7 H. G. Güterbock, *age.*, s. 68.

ve Naram-Sin dönemine ait çivi yazılı belgelerde geçmesinin yanı sıra, Babil, Mari ve Asur çivi yazılı belgelerinde de “Turukku” isimli ve Mezopotamya'nın çevresindeki dağlık alanlarda yaşayan topluluklardan söz edilmesi ayrıca bu ismin de Türk adıyla benzerliği konun önemini daha da artırmaktadır.

Buçivi yazılı vesikaların çoğunluğu, Şemšāra⁸ ve Mari⁹ arşivlerinden ortaya çıkarılmış olup, Turukkuların MÖ 19. yüzyılın sonu ile 18. yüzyılın başlarından itibaren doğuda Urmiye Gölü ile batıda Dicle Nehri arasındaki alanda konar-göçer olarak hayat sürdürdüklerine işaret etmektedir. Özellikle Mari Arşivi¹⁰ vesikaları Dicle'nin orta kesimindeki dağlık alanda pek çok etnik gruptan toplulukların yaşadığını ve bunlardan birisinin Turukkular olduğunu ifade etmektedir. Bu durum doğal olarak Turukkuların Zagros bölgesi halkı olabilecekleri düşüncesini akla getirmektedir. Nitekim Mari Arşivi belgeleri üzerinde yapılan çalışmalar Turukkuların Zagros bölgesinde yaşadıklarını ve çeşitli sebeplerle komşu toplumların topraklarını yağmaladıklarını ortaya koymaktadır¹¹. Bu noktada onların tam teşkilatlı bir devlet kuramamış olmalarını da yaşadıkları mekânın coğrafi faktörlerine bağlamak gerekmektedir¹². Ayrıca sözü edilen arşiv belgelerinden Turukkuların idari sistemi hakkında da önemli bilgiler elde edilmektedir. Uzmanlar bu bilgilere dayalı olarak Turukkuları bir çeşit boy teşkilatına göre yapılanmış ve boylar halinde yaşayan bir topluluk olarak tanımlamışlardır. Söz konusu idari sistem her biri kendi hedefleri doğrultusunda ve lideri etrafında teşkilatlanmış yarı göçebe bir yaşam tarzına sahip Türk Oğuz boylarını akla getirmektedir.¹³ Gerçekten Turukkuların,

8 Şemšāra / Tell Shemshāra: Eski Babil Devleti zamanına ait bir yerleşmedir. Bu yerleşme Irak Memleketinin Kuzeydoğusundaki Dokan vadisinde Zap Nehrinin aşağı kısmının sağ kıyısında yer almaktadır.

9 Mari (Tel el-Hariri) Qarqisiya'nın takriben 75 km güneydoğusunda, Fırat'ın batı sahillerin de bugünkü Abu Kemal adlı Suriye kasabası yakınındadır. Ayrıca Irak ve Suriye sınırına da pek uzak değildir.

10 1933-1939 yılları arasında Fransız Arkeoloji Enstitüsü tarafından ortaya çıkarılan antik şehirde, Kraliyet Arşivi'ne ait çok sayıda çivi yazılı tablet ortaya çıkarılmıştır. Bu tabletler arasında Turukku adlı bir kavim varlığına dair metinler de vardır. Geniş bilgi için bkz.: Sadi Bayram, Kaynaklara Göre Güney-Doğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Ankara 1980, s. 94.

11 Georges Dossin, “Archives Royales de Mari”, Syria 1952, s. 333.

12 Yusuf Kılıç-Hüsrem Çelik- Cemal Yılmaz, “Turukkular (Çivi Yazılı Kaynaklar Işığında), Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, C. IV, S. 11, s. 60 (59-75)

13 Oğuz eli'ni meydana getiren teşekküllerden her birine boy denir ki, Kaşkarlı bu sözün oğuzca olduğunu bildirmektedir. Orhun abidelerinde geçen “bod” sözü, söylendiği gibi, belki bu kelimenin en eski şeklidir. Boy, Türkiye'de bu anlamda gerek resmi dil de gerek halk arasında son zamanlara kadar kullanılmıştır. Oğuz boylarının münferiden bir hayat yaşadıkları veya tek başına

komşuları Gutiler'in saldırılarını durdurma amacı etrafında birleşebiliyor olmaları, onların tam anlamıyla yerleşik hayat tarzına geçemediklerini, yani yarı göçebe bir yaşam sürdürdüklerini göstermektedir. Çünkü tehlike anında bir araya gelebilme ve birleşip tek bir güç haline dönüşebilmek konar-göçer toplumların özeliğidir¹⁴. Bununla birlikte Turukkularla bağlantılı olan çok sayıda şehir tam olarak Rāniya Ovası'nın kuzey ve kuzeydoğusundaki küçük dağlık alana lokalize edilememektedir.¹⁵ Ayrıca Şemšāra Arşivi'nin tarihlendiği (MÖ 19-18. yy.) zaman diliminde Turukkuların çeşitli kral veya prenslerin yönetiminde yaşadıkları görülmektedir. Öyle ki, Şemšāra'da ortaya çıkarılan çeşitli mühür yazıtlarından, Itabalthum Turukkuların krallığının merkezidir ve başında kral Pišēnden bulunmaktadır. Nitekim Pišēnden'e ait olduğu anlaşılan bir mühür yazıtında Pišēnden, Itabalthum'un kralı Tukukti'nin oğlu ve Tabitu'nun babası olarak geçmektedir. Başka bir mühür yazıtında ise Turukti ismi geçmektedir. Burada geçen Turukti ve Tukukti isimlerinin aynı kişiye izafeten kullanıldığı üzerinde durulmaktadır¹⁶.

Bununla birlikte Mezopotamya'nın kıyı bölgelerini çevreleyen dağlık alanlarda yaşayan bu toplumun adının kralları "Turukti"nin adından geldiği düşünülmektedir. Bu şahıs adı başta olmak üzere Turukku kral isimleri olan, Turukti, Pišēnden, Assiya/Zaziya ve Kuwari sözcüklerinin etimolojisinin yapılması onların köken meselesinin çözüme kavuşturulması için önemli bir adım olabilir¹⁷. Ayrıca Turukkuların hayat tarzları, boy sistemine göre teşkilatlanmış olmaları ve savaşçı karakterleri onların Turani toplumlardan olabileceklerinin önemli delilleri olarak kabul edilebilir. Nitekim MÖ 19 yüzyıldan itibaren Mezopotamya'nın çivi yazılı kaynaklarında sık sık karşımıza çıkan ve bölgenin siyasi ve sosyal yapısında rol oynayan Turukkular MÖ 13. yüzyıldan itibaren yavaş yavaş çivi yazılı kaynaklarda kaybolmuşlardır. Bu durum dönemin siyasi ve sosyal gelişmelerine bağlı olarak bir toplumun diğer bir toplumun lehine olmak üzere güç kaybetmesi veya tam tersine olarak bir toplumun diğerinin aleyhine olarak güç kazanmasının bir sonucu olabilir.

siyasi bir harekette buldukları nadir bir vaktidir. Onlar daima el halinde yaşamayı severler ki, bu husus siyasi başarılarında mühim bir etken olmuştur. Kaşgarlımın verdiği bilgilerden 24 oğuz boyunun olduğunu öğreniyoruz. Geniş bilgi için bkz: Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1972.

14 Y.Kılıç ve diğ., agm., s. 62.

15 Ahmed, Kozad Mohammed, *The beginnings of ancient Kurdistan (c. 2500-1500 BC): a historical and cultural synthesis*, Leiden 2012, s. 359.

16 Y.Kılıç ve diğ., agm., s. 63.

17 Y.Kılıç ve diğ., agm., s. 72.

Anadolu'da Kimmerler ve İskitler

A. Kimmerler

MÖ 2000-800 yılları arasında Karadeniz'in kuzeyinde¹⁸ Kafkaslar'da ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde görülen konar-göçer Kimmerler esasen bir İç Asya toplumdurlar¹⁹. Zamanla doğuda sınır komşuları olan İskitler'in baskısıyla batıya yönelen Kimmerler irili ufaklı gruplar halinde adı geçen coğrafi alanlara yerleşmişlerdir. Bugün kökenleri konusunda farklı teorilerin ortaya atıldığı bu topluluk hayat tarzı bakımından daha çok Bozkır-Türk özelliklerini taşımaktadır. Ayrıca uzun zamandan beri doğudan başlamak üzere belirli mesafelerle batıya doğru ilerleyerek Anadolu'nun sosyal ve siyasi varlığında derin izler bırakan Kimmerler'in tarihini ortaya koymak Anadolu'da Ön Türk Tarihi'nin izlerini tespit etmek açısından son derece önemlidir. Öyle ki MÖ 8.yüzyıldan itibaren güçlü bir şekilde Anadolu'nun orta bölümünde bile varlık gösteren Kimmerler kısa zaman sonra Orta Anadolu merkezli Frig Devleti'ne son vermişlerdir²⁰. Aynı keza vakit kaybetmeden Menderes Havzası'na kadar ilerleyerek Anadolu'nun güçlü devleti Lidya'ya saldırmışlar ve akropolis dışındaki tüm Sardes'i ele geçirmişlerdir²¹. Son derece güçlü ve kabiliyetli bu siyasi manevralar Kimmerler'in varlıklarının MÖ 1. binyıl Anadolu'sunda kudretli bir şekilde devam ettiğini göstermektedir.

B. İskitler

Asya'nın geniş bozkırlarında konar-göçer hayat süren İskitler²², batıya doğru yittikleri Kimmerler'in peşinden hareket ederek Ön Asya coğrafyasına gelmişlerdir. Farklı toplumlara ait olup gün yüzüne çıkarılmış olan yazılı belgelerden bazı İskit gruplarının MÖ 8. yüzyılda Kafkasya ve çevresinde yaşadıklarını öğrenmekteyiz.

18 İbrahim Tellioglu, "Doğu Karadeniz Bölgesinin Türk Yurdu Haline Gelmesi Hakkında Bir Değerlendirme", *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, S. 2, 2007. s. 655.

19 Taner Tarhan, "Eskiçağ' da Kimmerler Problemi" *VIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri* (11-15 Ekim 1976 Ankara), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1979, s. 355.

20 Hacı Çoban, "Kapadokya'da Kimmerler" *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, S. 4, 2015, s. 124.

21 *Herodot Tarih* (Tam Metin), 1/15, Panama Yayınları, Ankara 2017, s. 13.; Taner Tarhan, "Eski Anadolu'da Kimmerler", *I. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri*, (İstanbul 23-24 Mayıs 1983), Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara 1984. s. 114.

22 Bunlar doğu komşuları Çin kaynaklarında "Sai" veya "Sai Wang", Pers kaynaklarında "Saka", Asur kaynaklarında "Aşkuzai", Tevrat'ta "Aşkenaz" ve Yunan kaynaklarında "Skythia" olarak isimlendirilmişlerdir. Geniş bili için bkz. İlhami Durmuş, *İskitler, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları*, Ankara 1983.

Bununla birlikte umumiyetle “Hakkâri Taşları”²³ olarak isimlendirilen arkeolojik buluntular üzerine yapılan çalışmalar başlangıcı M. II. binyılın başlarına kadar uzanan ve daha sonra da yapımları devam eden bu tür tarihi malzemenin yapım tekniği ve betimlemelerinin daha çok İskit sanat anlayışıyla ilgili olduğunu ortaya koymuştur. Zira benzer bir sanat tarzı ile yapılan birçok eser Karadeniz’in kuzey bozkırlarında ve Hazar Denizi’nin güneyinde de gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu tür benzerlikleri dikkate aldığımızda İskitler’in Ön Asya coğrafyası ve özellikle Anadolu’daki varlıklarını MÖ II. binyılın ilk yarısına kadar uzatmamız mümkündür²⁴. Konar-göçer bu topluluklar daha sonraki zamanlarda Anadolu’nun içlerine doğru ilerleyerek bu memleketin siyasi ve sosyal yapısında derin izler bırakmışlardır. Anadolu tarihinde ve özellikle MÖ 1. binyılda etkili olan İskitler’in kökenleri meselesi halen tartışma konusudur. Bunların kökenleriyle ilgili birçok teoriden biri Turani bir kavim oldukları yönündedir. Meseleyi doğru bir şekilde çözüme kavuşturma noktasında daha tutarlı görünen bu teorideki temel dayanak İskitler’in hayat tarzı, gelenek-görenek ve sanat anlayışı bakımından Türk toplumlari ile büyük benzerlik göstermesidir. Özellikle burada mukayeseli İskit-Hun hayat tarzı ve sanat çalışmalarıyla buradan çıkan benzerlik ve aynılık noktasındaki neticeler önemli bir yer teşkil etmektedir²⁵. Ayrıca İskit dilinin yapısı ve fonolojisi tam olarak çözülmemiş olsa da İran’ın güneybatısındaki eski Sus şehrinde ortaya çıkarılan çivi yazılı metinler İskit dili hakkında önemli bilgiler vermektedir. Nitekim söz konusu çivi yazılı metinlerden tespit edilen fiillerin hemen hemen tamamı Türkçedir. Diğer kelimelerin büyük çoğunluğu ise farklı Türk lehçelerinde hala kullanılmaktadır²⁶. Ayrıca Ksenophon’un MÖ 4. yüzyıla tarihlenen ve İran seferinden mağlup ayrılarak ülkelerine dönmek isteyen Yunanlı paralı askerlerin dönüş serüvenini anlatan *Anabasis* (On Binlerin Dönüşü) isimli eserinden söz konusu tarihte İskitlerin Çoruh Vadisi’nde oldukları konusunda bilgi verilmektedir²⁷. Bununla birlikte İskitler’in Anadolu’daki varlıklarının milattan sonraki süreçte de devam ettiği konusunda bilgi edindiğimiz yazılı kaynaklar ve özellikle “*kurgan*” kalıntıları bulunmaktadır²⁸. Nitekim Hristiyan dininin

23 Veli Sevin, *Hakkâri Taşları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.

24 Veli Sevin, *age.*, s. 111-113.

25 İ. Durmuş, *age.*, s. 90.

26 İlhami Durmuş, “İskit Kültürü” *Türkler*, C IV, Ankara 2002, s. 14.

27 Ksenophon, *Anabasis (On Binlerin Dönüşü)*, çev. T. Gökçöl, Sosyal Yayınları, İstanbul 2010, s. 139.

28 Bkz. Hacı Çoban, “Eski Çağ Türklerinin Anadolu’daki İzleri Kurganlar”, *Current Debates in History & Politics*, Vol. 6, London 2017, s. 285-310.; Şevket Dönmez, “Ön Asya’da İskitler” *Türkler*, C IV, Ankara 2002, s. 37.

öğürtleyicisi olan Paul birçok topluma yazdığı dine davet mektuplarından bir tanesini de Denizli ili sınırları içerisinde eski Colossai şehrine gönderilmiştir. Bu mektupta Paul şu cümleyle “*bu yeni giyside artık ne Yunan var ne de Yahudi ne sünnellik ve sünnetsizlik ne yabancı ne Scythia’lı ne köle ne de özgür: tersine her şey var. Her şey de de İsa’nın kendisi. O halde tanrının kutsal ve sevgili seçilmişleri gibi, merhametli bir yürek, iyilik, alçak gönüllülük, yumuşak huyluluk ve sabır kuşanın*”²⁹ İskitler’in bu tarihlerde İç Batı Anadolu’daki varlıklarına işaret etmektedir. Zira mektupta geçen “*Scythia*” sözcüğü Yunanlı antik yazarlar tarafından İskitlere verilen isimdir.

Doğu yönünden Anadolu’ya yapılan Türk göçlerinin yanında batı yönünden de özellikle Balkanlar üzerinden Türkler’ in Büyük Roma veya devamındaki Bizans idareleri zamanında Anadolu’nun çeşitli bölgelerine getirilip yerleştirildiği bilinmektedir. Bunlar Avrupa Hunları ile başlayıp daha sonra Peçenek, Kuman-Kıpçak vb. Türk gruplarıyla devam eden göçlerdir. Bu gruplardan bazı kişiler Bizans ordu sisteminde görev yaparak en üst kademelere kadar yükselmiştir³⁰. Diğer taraftan MS 1. binyılda Kafkaslar üzerinden Hazarlar ve Subarlar, Balkanlar’da ise Kuman-Kıpçak ve Peçenek grupları yoğun bir şekilde Anadolu merkezine akın etmişlerdir. Anadolu’nun doğusundan batısına kadar uzanan geniş alanlarında yapılan araştırmalarda tespit edilen çok sayıdaki kurgan ve buluntusu, balbal ile tamgalar da Türklerin İslamiyet’ten önceki inanç ve kültür yapılarına ışık tutacak benzerlikler göstermektedir. Türklerin İslamiyet’ten önceki dönemlerine ait özellikler gösteren bu tür buluntular onların başlangıcı MÖ 3. binyılın sonlarına dayanan ve 1071 Malazgirt Zaferi ile tamamlanan uzun geçmişinin izlerinin Anadolu topraklarına ilmik nakşedilmiş halini betimlemektedir. Nitekim yapılan birçok çalışmada özellikle türlü yerlerde bulunan tamgalardaki³¹ motiflerin Orta Asya Türk motifleriyle benzerlik göstermeleri ve bunların tamamının Türklerin Anadolu’ya giriş miladı kabul edilen Malazgirt Zaferi’nden öncesine tarihlenmeleri 1071 yılından önce Anadolu’da farklı Türk gruplarından yoğun bir nüfusun varlığını olduğunu ortaya koymaktadır. Burada esasen açıklığa kavuşturulması gereken husus 1071 yılının milat kabul edilmesi meselesinin görünmeyen dayanağıdır. Görünmeyen ancak sosyal bilimcinin bilinçaltına yerleşmiş ya da yerleştirilmiş olan

29 Çiğdem Dürüşken, *Paulus’un Kutsal Görev Gezileri ve Anadolu Halklarına Mektupları*, Homer Kitapevi, İstanbul 2003, s. 229.

30 Abdullah Kaya, “Başlangıcından 1071’e Kadar Türklerin Anadolu’ya Akınları Hakkında Bir Değerlendirme”, *Ekev Akademi Dergisi*, S. 59, 2014, s. 214-215.; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, TTK Basımevi, çev: Fikret İşıltan, Ankara 2011, s. 342.

31 Alpaslan Ceylan, “Taştaki Türkleri Okumak”, *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi* S. 34, 2015, 9-52

İslami veya İslamiyet'ten önce dönem Türk varlığı ayrımı Türklerin Anadolu'daki varlık meselesinin akıbetini de belirler durumdadır. Gerçekten Türklerin 1071 Malazgirt Zaferi ile Anadolu'ya geldikleri görüşü tamamen Müslüman Türk varlığını temel almıştır. Yani henüz İslamiyet'i kabullenmemiş ve çok farklı dinlere mensup olan, önceden beri Anadolu'yu mesken tutmuş Türklerin varlığı dikkate alınmamış hatta bunlar Roma Devletinin egemenliği altında yaşadıklarından Rum olarak düşünülmüşlerdir. Kısacası 1071 Müslüman Oğuz Boylarının Anadolu'ya gelişi, Türklerin girişi olarak kabul edilmiş, böylece Anadolu Türk tarihi çok daha geç döneme tarihlendirilmiştir.

Kaynaklar

Bayram, Sadi, “Kaynaklara Göre Güney-Doğu Anadolu’da Proto-Türk İzleri”, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Ankara 1980.

Ceylan, Alpaslan, “Taştaki Türkleri Okumak”, *Düşünce Dünyasında Türkiiz Siyaset ve Kültür Dergisi* S. 34, 2015, 9-52

Çoban, Hacı, “Kapadokya’da Kimmerler” *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, S. 4, (2015), s. 121-131.

Çoban Hacı, “Eski Çağ Türklerinin Anadolu’daki İzleri Kurganlar”, *Current Debates in History & Politics*, C 6, London 2017, s. 285-310.

Doğaner, Suna, “Tarih Öncesi Çağlarda Anadolu’da Savaş ve Coğrafya”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, S. 10, İstanbul 2004, s. 55-62.

Dossin, Georges, “Archives royales de Mari”, Syria 1952, s. 332-333.

Dönmez, Şevket, “Ön Asya’da İskitler” *Türkler*, C IV, Ankara 2002, s. 33-44.

Durmuş, İlhami *İskitler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1983.

Durmuş, İlhami, “İskit Kültürü” *Türkler*, C IV, Ankara 2002, s. 10-31.

Dürüşken, Çiğdem, *Paulus’un Kutsal Görev Gezileri ve Anadolu Halklarına Mektupları*, Homer Kitapevi, İstanbul 2003.

Günbattu, Cahit, “Kültepe’den Akadlı Sargon’a Ait Bir Tablet”, *Archivum Anatolicum*, S. 3, Ankara 1997, s. 131-155.

Güterbock, H. Gustov “Die historische Tradition und ihre literarische Gestaltung bei Babyloniern und Hethitern bis 1200”, *ZA*, S. 44, Berlin 1938, s. 45-145.

Herodot, *Tarih* (Tam Metin), 1/15, Panama Yayınları, Ankara 2017.

Kaya Abdullah, “Başlangıcından 1071’e Kadar Türklerin Anadolu’ya Akinları Hakkında Bir Değerlendirme”, *Ekev Akademi Dergisi*, S. 59, 2014,

Kılıç, Yusuf, Çelik, Hüsrem, Yılmaz, Cemal, “Turukkular (Çivi Yazılı Kaynaklar Işığında), *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C IV, S. 11, (2017), s. 59-75

Ksenophon, *Anabasis, On Binlerin Dönüşü*, çev. T. Gökçöl, Sosyal Yayınları, İstanbul 2010.

Kuhrt, Amelie, *Eski Çağ'da Yakındoğu (M.Ö. 3000-330) I*, çev. Dilek Şendil, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

Memiş, Ekrem, *Eskiçağda Türkler*, Çizgi Kitabevi, Konya 2005

Mohammed, Ahmed, Kozad, *The beginnings of ancient Kurdistan (c. 2500-1500 BC): a historical and cultural synthesis*, Leiden, 2012.

Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, TTK Basımevi, çev. Fikret Işıltan, Ankara 2011.

Sevin, Veli, *Hakkâri Taşları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.

Sümer, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1972.

Tellioğlu, İbrahim, "Doğu Karadeniz Bölgesinin Türk Yurdu Haline Gelmesi Hakkında Bir Değerlendirme", *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, S. 2, (2007), s. 654-664.

Tarhan, Taner "Eskiçağ'da Kimmerler Problemi" *VIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri* (11-15 Ekim 1976 Ankara), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1979, s. 355-369.

Tarhan, Taner, "Eski Anadolu'da Kimmerler", I. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri, (İstanbul 23-24 Mayıs 1983), Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara 1984, s. 109-120.

Yiğit, Turgut, "Akkadlar Devrinde Anadolu'nun Siyasi Yapısı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Dergisi*, C 40, S. 3-4, Ankara 2000, s. 13-28.